

En nordisk Toldforening. *)

Af

Prof., Dr. Will. Scharling.

Den Tanke, som ligger til Grund for den i Aar dannede »Nordisk Forening til økonomisk Samarbejde«: at der imellem de tre nordiske Lande bør finde en nærmere økonomisk Samvirken Sted end imellem noget af dem og det øvrige Udland, og at dette fornemmelig maa finde sit Udtryk i en i alt Fald partiel Ophævelse af de Toldmure, der skille hvert af dem fra Omverdenen, synes at være en Tanke af den Art, om hvilken Digteren synger, at »den haver den Skæbne, den aldrig skal dø«. Thi skønt den tilvisse har fundet den mindst mulige Opmuntring fra de tre Regeringers Side og skønt de til disse rettede Opfordringer om at bidrage til Tankens Gennemførelse i alt Fald ved en Undersøgelse af Muligheden heraf og af den virkelige Beskaffenhed af de Vanskeligheder, som alle erkende forbundne dermed, endnu ikke ere blevne efterkommede, dukker Tanken med en forbausende Sejglivethed atter

*) Efter to Foredrag, holdte d. 9. og 15. Novbr. 1904 i Handels- og Kontoristforeningen og i Dansk Ingeniørforening.

En nordisk Toldforening. *)

Af

Prof., Dr. Will. Scharling.

Den Tanke, som ligger til Grund for den i Aar dannede »Nordisk Forening til økonomisk Samarbejde«: at der imellem de tre nordiske Lande bør finde en nærmere økonomisk Samvirken Sted end imellem noget af dem og det øvrige Udland, og at dette fornemmelig maa finde sit Udtryk i en i alt Fald partiel Ophævelse af de Toldmure, der skille hvert af dem fra Omverdenen, synes at være en Tanke af den Art, om hvilken Digteren synger, at »den haver den Skæbne, den aldrig skal dø«. Thi skønt den tilvisse har fundet den mindst mulige Opmuntring fra de tre Regeringers Side og skønt de til disse rettede Opfordringer om at bidrage til Tankens Gennemførelse i alt Fald ved en Undersøgelse af Muligheden heraf og af den virkelige Beskaffenhed af de Vanskeligheder, som alle erkende forbundne dermed, endnu ikke ere blevne efterkommede, dukker Tanken med en forbausende Sejglivethed atter

*) Efter to Foredrag, holdte d. 9. og 15. Novbr. 1904 i Handels- og Kontoristforeningen og i Dansk Ingeniørforening.

og atter frem -- og bæres stedse frem af de paa dette Omraade dygtigste og sagkyndigste Mænd i alle tre Lande, navnlig paa de nordiske nationaløkonomiske Møder. Det er nu godt 40 Aar, siden det første Møde i Gøteborg 1863 drøftede Spørgsmaalet; og derefter vedtoges paa de senere Møder baade i 1866 og 1881 Resolutioner til Gunst for et lettet Varebytte imellem de skandinaviske Lande, med Opfordring til Regeringerne om at lade undersøge, hvad der i saa Henseende kunde gøres — en Opfordring, der paa det sidst afholdte Møde i København 1888 gentoges med forøget Styrke efter en indgaaende Forhandling om Sagens store Betydning saa vel som store Vanskeligheder. Og da Udviklingen syntes paa afgørende Maade at ville gøre denne vedholdende Tro paa Muligheden og Vigtigheden af en skandinavisk Toldforbindelse til Skamme, idet den alt i en lang Aarrække bestaaende partielle Toldfrihed imellem Norge og Sverige fuldstændigt ophævedes i 1897 — rejser Spørgsmaalet kun faa Aar efter paany sit Hoved og vinder hurtigt Tilslutning fra en Række ansete og sagkyndige Mænd i alle tre Lande.

Denne Tankens mærkelige Livskraft og fortsatte Levedygtighed finder sin Forklaring ikke blot i dens egen Sundhed og Rigtighed, men ogsaa deri, at den er saa naturligt grundet i hele det 19de Aarhundredes økonomiske Udvikling, at den fremtræder som en deraf fremgaaende nødvendig Konsekvens, i den Grad nødvendig, at klartseende Økonomer endog i dens Virkeliggørelse se den eneste Mulighed for i Længden at bevare de tre forholdsvis smaa Staters økonomiske Selvstændighed.

Grundprincippet i det 19de Aarhundredes storartede

økonomiske Udvikling, der stiller det saa højt over alle forudgaaende i Arbejdets produktive Kraft og dermed i dets Resultater, er jo nemlig Arbejdets Deling, d. v. s. enhver Virksomheds Opløsning i dens enkelte Operationer og disses Fordeling mellem lige saa mange Arbejdere. Denne Arbejdsdeling, — hvis store Betydning til at forøge Arbejdets Produktivitet først er kommen til klar Bevidsthed med Ad. Smith, der opstillede det bekendte Eksempel om Naalefabriken, hvis 10 Arbejdere, naar de arbejdede hver for sig, næppe vilde kunne frembringe 200 Naale om Dagen, men ved at dele de forskellige Operationer imellem sig kunde producere 48,000 Naale daglig, — havde vel allerede forlængst for saa vidt gjort sig gældende i Praksis, som den havde ført til de mange forskellige Haandværk; men det er dog først dens bevidste Gennemførelse i Storindustrien indenfor hver enkelt Fabrik, der har stillet det 19de Aarhundredes Produktivitet saa højt over Fortidens. Støttet af de Opfindelser og Maskiner, hvis Fremkomst lettes ved selve denne det komplicerede Arbejdes Reduktion til lutter simple og enkelte Bevægelser, medens de paa den anden Side kræve Arbejdsdelingen yderligere fortsat, er Industriens Opgave bleven en stadig gentagen Frembringelse af de samme Typer, hvorved der fremkommer en Masseproduktion, hvis Afsætning kræver et udstrakt Marked. Dette Marked maa være saa meget større, som hver enkelt Virksomhed faar en mere begrænset Specialitet, hvortil den maa indskrænke sig for helt at kunne udnytte sine Maskiner og sine Arbejdskræfter. I hvilken Grad denne Industriens Specialisering i det 19de Aarhundredes sidste Halvdel er trængt igennem og har givet Udviklingen

dens Præg, vil tilstrækkeligt fremgaa af følgende Tal: medens man i det 16de Aarhundrede højt regnet kendte ca. 300 forskellige Erhverv, udviste allerede en i Slutningen af det 18de Aarhundrede i Preussen optagen industriel Statistik ca. 1400 Erhverv. Men omtrent 100 Aar senere angav den tyske Industristatistik af 1882 ikke mindre end henved 4800 industrielle og over 1600 kommercielle Erhverv, — og 13 Aar senere var det samlede Antal af disse ved Tællingen i 1895 stegen til ca. 11,000. Alene under Maskinfabrikation opførtes nu henved 300 forskellige Arter af Fabriker. Medens de tyske Maskinfabriker endnu i Aarhundredets Midte producerede alle Slags Maskiner i Flæng, er der senere ikke blot opstaaet særlige Fabriker for Frembringelse af Landbrugsmaskiner, men endog særlige Fabriker for hver enkelt Art af Landbrugsmaskiner. Men den Fabrik, der ikke har det udstrakte Marked for sig, som behøves til Afsætning af en Specialfrembringelse, maa vedblivende sprede sin Produktion over flere eller færre Omraader, alt efter Markedets Omfang, — og i samme Grad give Afkald paa Arbejdsdelingens og den fulde Maskinudnyttelses store Fordele og følgelig staa som den svage og let overvundne i Konkurrencen med Specialfabrikerne.

Den frembrydende Maskinindustri og den dermed følgende Arbejdsdeling krævede da forbedrede Samfærdselsmidler baade til Lands og til Søs, og eftersom Jernbanenettet voksede og Dampskibslinjerne udvikledes, voksede ogsaa det Marked, hvormed der kunde regnes. Snart strakte da ikke engang hele det hjemlige nationale Marked til; det gjaldt om at faa Adgang ogsaa til fremmede Markeder, som den foregaaende Tids pro-

hibitiv eller dog stærkt protektionistisk Politik havde lukket for Udlandet. Frihandelspolitiken blev da den udadsøgende Industris naturlige Krav, og England, hvis Industri var tidligst og stærkest udviklet, gik i Spidsen med at gennemføre dette Krav, og aabnede, da det ikke behøvede at frygte andre Landes Konkurrence, frejdigt sit eget Marked for denne. Efterhaanden fandt det Efterlignere, først i de større og stærkest udviklede Industrilande, derefter ogsaa i andre Lande, og i 50'erne og 60'erne trængte Frihandelspolitiken mere og mere sejrrikt igennem.

Den fik saa meget stærkere Vind i Sejlene, som den i første Linje havde virket ubetinget og øjensynligt til Gavn ved Haand i Haand med den nationalpolitiske Bevægelse at fjerne de Toldmure, som Fortidens politiske Tilstande havde skabt indenfor de enkelte Landes Grænser, og dermed tilvejebragt et iøjnefaldende økonomisk Opsving. Storbritannien blev en Toldenhed med Irland; det stærkt splittede Tyskland samlede sig til en økonomisk Enhed i »Zollverein«; Schweiz's Kantoner forenedes 1848 til en Toldunion med fælles Grænse udadtil; Toldgrænsen imellem Østrig og Ungarn faldt i 50'erne, og det nydannede Kongerige Italien gjorde Ende paa de italienske Smaastaters Særpolitik. Ogsaa Danmark udvidede sit Toldterritorium; i 1850 faldt den tidligere Toldgrænse imellem Kongeriget og Hertugdømmet Slesvig, og 1853 indlemmedes ogsaa Holsten og Lauenburg i det danske Toldterritorium. Intet Under, at de gavnlige Virkninger af disse indenlandske Toldskrankers Nedbrydning skabte Tilbøjelighed til at gaa videre og sænke de internationale Toldmure.

Bevægelsen blev dog kun kortvarig. Fra Midten

og navnlig Slutningen af 70'erne rejste sig paany en stærk protektionistisk Strømning, og Toldmurene forstærkedes atter og voksede i Højde. Medens man tidligere nærmest havde fæstet Blikket paa Fordelene ved det store, aabne Marked, begyndte efterhaanden den anden Side af Sagen, den dermed følgende større Konkurrence fra Udlandets Side, at lægge stærkere Beslag paa Opmærksomheden. Det gik Staterne omtrent som Manden, der afløste Plankeværket om sin Have med et Rækværk, fordi det morede ham at se paa de Forbigaaende, men da de gjorde Gengæld ved at se ind i hans Have, atter skyndsomt satte et Plankeværk udenom Rækværket. Beskyttelsespolitiken blev atter mere eller mindre fremherskende; at værne og bevare Indlandets Marked for Indlandets Produktion blev mere og mere Hovedsagen: »Amerika for Amerikanerne« — «Sverige for Svenskerne» blev ret almindelig Stikordet.

Men samtidig følte man dog Trangen til og Nødvendigheden af at tilvejebringe et større Marked end det hjemlige; og Haand i Haand med Beskyttelsespolitiken gik da i de store Lande Kolonialpolitiken, Bestræbelserne for at sikre sig Eneraadighed over et nyt Marked, som man helt eller dog i det væsentlige kunde tilegne sig eller over hvilket man kunde udstrække sin »Interessesphære«. Medens Østrig-Ungarn i Slutningen af 70'erne fik sig et nyt, stort Marked i Bosnien og Herzegovina, og Frankrig sikrede sig Hovedindflydelsen i Tonkin, Tunis og Madagascar, søgte Tyskland og England at vinde Herredømme over store Strækninger af Afrika. Hvorvidt denne Kolonialpolitik virkelig svarer Regning, og om de Ofre,

som den kræver, opvejes af de Fordele, den bringer, er ganske vist et aabent Spørgsmaal, som der dog ikke her er Grund til at gaa ind paa. Her maa det være tilstrækkeligt at pege paa Sammenhængen imellem denne Politik og den nyere Tids Genoplivelse af Beskyttelsespolitikken, — en Sammenhæng, som ikke mindst tydeligt har lagt sig for Dagen i Chamberlains toldpolitiske Planer. Et større Hjemmemarked — det er Hængslen, hvorum Nutidens Handelspolitik drejer sig.

For Danmark staar den her nævnte Udvej til en Udvidelse af Markedet ikke aaben. Ved Monarkiets Opløsning indsnævredes det danske Hjemmemarked til $\frac{3}{5}$ af sin forrige Størrelse. Og derefter har Toldmurene rundt omkring hævet sig til større Højde, medens derhos dets Udførsel ved andre Foranstaltninger er bleven fortrædiget og besværliggjort. Det var ganske vist Frygt for Smittefaren, der paaberaabtes som Grund til, at England i Febr. 1892 lukkede for Tilførselen af levende dansk Kvæg og at Tyskland i Oktbr. s. A. udstedte det Forbud imod Indførsel af Kvæg fra Jylland til Hertugdømmerne, som i Febr. 1893 udstraktes til hele Danmark; men det er dog et Spørgsmaal, om disse Forbud saa vel som senere Paabudet om Karantæne og Tuberkulinprøve ikke tillige vare Udtryk for Ønsket om at indskrænke Danmarks Konkurrence med engelske og tyske Agrarer. Allerede tidligere var jo vor Svineudførsel til Tyskland ramt af et Forbud, som atter gentoges 1895. Det lykkedes vel Danmark at neutralisere Virkningerne af disse Forbud ved med stor Hurtighed og Energi — men tillige med ikke ringe Bekostning — at gaa over til Udførsel af slagtede

Kreatureer. Men lignende Vanskeligheder kunne ogsaa møde paa andre Punkter. Stedse stærkere lyder derhos den Klage, at Danmarks Industri vanskeligt kan hævde sig overfor den udenlandske Konkurrence, fordi dets stærkt begrænsede Marked ikke tillader den Specialisering og dermed følgende Arbejdsdeling, som giver Konkurrenterne deres Styrke.

At det derfor for et saa lille Land som Danmark vil være af særdeles stor Betydning, dersom dets Hjemmemarked kan gøres dobbelt eller endog fire Gange saa stort, som det nu er, kan ikke være tvivlsomt. Men ogsaa den Omstændighed, at der ved en eventuel Forbindelse med Norge og Sverige i alle Underhandlinger med fremmede Magter om Handels- og Skibsfartsforhold bliver Tale om et Marked paa 10 Millioner Mennesker, vil give de skandinaviske Lande en ganske anderledes Styrke i de ofte vanskelige Forhandlinger, end hvert for sig vil kunne gøre gældende, naar det optræder for sine egne smaa Interesser. Naar vi se, at selv saa store Stater som Tyskland og Frankrig klage over, at de hver for sig ikke kunne optræde med fornøden Styrke overfor de store Verdensmagter, England, Amerika og Rusland, naar disse Bekymringer endog give sig Udtryk i Bestræbelser for at tilvejebringe en »mellemeuropæisk Toldforening«^{*)}, og naar vi se, at selv Storbritannien nu ikke mener at kunne »være sig selv nok«, men stiler henimod et »Greater Britain«, — hvor meget mere maa det da ikke for

*) Se Schmoller; Die Wandlungen in der europäischen Handelspolitik des 19ten Jahrh. (i Jahrb. f. Gesetzgebung etc. 1900, S. 373 ff.).

saadanne Smaastater som Danmark, Norge og selv Sverige være af den største Betydning at kunne optræde som en Enhed, hvor det gælder Underhandlinger om kommercielle og industrielle Interesser med fremmede Magter?

At indsigtfulde og sagkyndige Mænd i Sverige og Norge, som have fuld Forstaaelse af Tidens økonomiske Krav og økonomiske Farer, se paa denne Sag med samme Øjne som vi og ville stræbe at vække Stemning for en Sammenslutning af de tre Lande til et fælles Hjemmemarked for i alt Fald store Produktionsomraader, fremgaar tilstrækkeligt af selve Dannelsen af den nordiske Forening til økonomisk Samarbejde. Men det er paa den anden Side forstaaeligt, at den Omstændighed, at der i en længere Aarrække har bestaaet en saadan Forbindelse mellem Norge og Sverige, og at den for 7 Aar siden fuldstændigt er ophørt, hos mange kan fremkalde den Mening, dels at Fordelene ved en saadan Sammenslutning dog ikke har været saa store, som man nu vil gøre gældende, dels at i hvert Fald Vanskelighederne ved dens Opretholdelse har vist sig altfor store.

Overfor denne Formening vil det være nødvendigt at gøre opmærksom paa forskellige Momenter, som her komme i Betragtning. Først maa det erindres, at den gensidige Toldfrihed ikke har faaet Lov til at virke saa længe, som det ved første Øjekast kunde synes. Thi den i 1825 indrømmede frie Vare-Udveksling imellem Norge og Sverige gjaldt kun de over Landgrænsen ind- og udførte Varer. Men saa længe der ingen Jernbane førte over denne Grænse, der tilmed paa en lang Strækning dannes af en Bjergkæde, fik

denne Vareudveksling kun Betydning for selve Grænse-distrikterne, medens den ingen Betydning kunde faa for de fjernere Egne eller for Landene i deres Helhed. Først efter at der i Begyndelsen af 70'erne var opnaaet Jernbaneforbindelse imellem Kristiania—Stockholm—Gøteborg, og særlig efter at den nye Mellemrigslov af 1874 havde udstrakt Toldfriheden til ogsaa at gælde de søværts ud- og indførte Varer, der hidtil havde betalt halv Told, kunde der med virkelig Grund tales om et fælles svensk-norsk Hjemmemarked.

Dernæst maa det bemærkes, at Affattelsen af den nævnte Lov af 1874 ikke var heldig, idet Udtrykket »Varer af indenlandsk Tilvirkning« gav Anledning til mange Tvivl og deraf opstaaende Usikkerhed, idet det var vanskeligt at afgøre, hvor stor Bearbejdelsen af et indført Halvfabrikat skulde være, for at det færdige Produkt kunde siges at være af indenlandsk Tilvirkning.*) Udfærdigelsen af de herefter nødvendige Certifikater eller Tilvirkningsbeviser gav derhos — ligesom ved Handelstraktater med tilsvarende Bestemmelse — oftere Anledning til Strid, der atter vakte Misstemning, og paa det nationaløkonomiske Møde i 1888 faldt der derfor fra forskellige Sider ret bittre Ord og haarde Domme over den lidet heldige Lov. Navnlig blev det gjort gældende, at den i Virkeligheden mere skyldtes

*) Midt i 80'erne forsøgte nogle Spekulanter at benytte sig af Mellemrigslovens Bestemmelser til fra Norge at indføre udenlandske, ublegede Bomuldstøjer, som blev overgydt med svagt farvet Vand for derefter at indføres toldfrit til Sverige som farvede Bomuldstøjer af norsk Tilvirkning. Dette gav Anledning til Frd. af 1. Juli 1887, som søgte at stoppe en saadan Trafik.

politiske end økonomiske Hensyn, og at der derfor ved dens Udarbejdelse var lagt altfor liden Vægt paa disse sidste, og Indlederen, Professor Fahlbeck, udtalte endog, at »i Virkeligheden taaler Mellemrigsloven daarligt en Kritik ud fra økonomiske Synspunkter«. Desuagtet erklærede paa samme Møde Professor Morgenstjerne, at »hvor ufuldkommen Ordningen og hvor usikker dens Fremtid end kan være, kan ingen forstandig Mand være blind for, at ogsaa denne Ordning har været en Løftestang for norsk og svensk Industri paa mange Felter«. Det har da ogsaa vist sig, at dens Ophør i 1897 straks fremkaldte en meget betydelig Nedgang i Handelsomsætningen mellem de to Riger (fra over 75 Mill. Kr. i 1897 til knap 45 Mill. Kr. i 1898).

Men endelig maa det bemærkes, at selve denne Ophævelse ligesom den Misstemning, Loven i sin Levetid fremkaldte, utvivlsomt nok saa meget skyldtes politiske som økonomiske Grunde. Det maa erindres, at de forskellige Mellemrigslove -- som fremhævet paa Mødet i 1888 af den tidligere norske Finansminister Helliesen — nærmest skyldtes Sveriges Initiativ, og at Norge stadig kun temmelig modstræbende var gaaet med dertil. I 1859 forkastede endog det norske Storting det i Henhold til en fælles svensk-norsk Kommission udarbejdede Forslag til en ny Mellemrigslov istedenfor den lidet betydende og uheldige Lov af 1825, og det skyldtes atter svensk Initiativ (den senere Finansminister Wörn), at der i Slutningen af 60'erne paany aabnedes Forhandlinger om Udvidelse af Mellemrigsloven; men »den norske Regering var ganske nølende og tilbageholdende«, og der hengik derfor adskillige Aar, før man naaede til Mellemrigsloven af 1874. »Det ses

saaledes«, sagde Helligesen, »at det ikke er fra norsk Side, at man har drevet paa at faa disse Ting i Stand; tværtimod er vi snarere puffet frem, medens derimod Iveren fra svensk Side har været stor, til enkelte Tider endog meget stor, for at faa dette i Gang.«

Det kan næppe undre, om end beklages, at man i Norge paa en Tid, da man klagede over, at Norges fulde Selvstændighed og politiske Ligeberettigelse savnede Godkendelse fra svensk Side, og beherskedes af Misstemning herover, var tilbøjelig til at se Sveriges Bestræbelser for at skabe et fælles Hjemmemarked som dikterede af et Ønske om at faa Indflydelse paa Norges indre økonomiske Forhold og derfor stillede sig »nølede og tilbageholdende« overfor en Sag, der dog var til Gavn for Norge selv. At særlig den beklagelige politiske Misstemning, som i 90'erne traadte saa stærkt frem, har haft en væsentlig Andel i Mellemrigslovens Ophævelse, er der vistnok god Grund til at tro. Under alle Omstændigheder har jeg senere hørt baade Svenskere og Nordmænd sige, at Forhandlingernes resultatløse Bristen i 1895 kom som en Overraskelse for begge Parter, for hvilken ingen af dem vil bære Skylden. Jeg har det bestemte Indtryk, at man egentlig fra begge Sider gerne vilde have Sagen taget op igen, og de forandrede politiske Stemninger ville maaske nu muliggøre et saadant Skridt. Men det er altid noget vanskeligt at faa begyndt paa at gøre noget om igen, som man vel for sig selv erkender, men dog nødvendig vil vedgaa, at have gjort Fejl i. Allerede af denne Grund vil det maaske faide nok saa let at faa genoptaget Spørgsmaalet om en Mellemrigslov som et nyt Spørgsmaal — nemlig om en Mellemrigslov for

alle tre Lande. Og i saa Henseende vilde Danmarks Deltagelse i saadanne Forhandlinger utvivlsomt lette disse: der vilde ikke fra norsk Side kunne være Frygt for, at en Overenskomst med Sverige, som det politisk helt selvstændige og uafhængige Danmark kunde gaa ind paa, skulde kunne gaa Norges Selvstændighed og politiske Ligeberettigelse for nær eller rumme en Fare for disse.

Ogsaa i en anden Henseende ville de Erfaringer, der ere gjorte under og med den ophævede Mellemrigslov, være til afgjort Nytte: man véd nu, hvilke Mangler og Ufuldkommenheder der hæftede ved den tidligere Ordning og hvad man maa undgaa for at skabe et varigere Værk.

Der er endnu et Forhold, som man maa gaa nærmere ind paa, naar man paa den ene Side rigtigt vil forstaa de Fordele, en skandinavisk Toldforbindelse og det derved skabte større Hjemmemarked kan bringe hvert af de tre Lande, og paa den anden Side vil holde sig fri for Illusioner i saa Henseende, der kun kunne skade Sagen, naar de senere maatte briste.

Det er nemlig klart, at det nye Marked, der ved en — om end kun partiel — Toldforening aabnes hvert af de tre Riger i de to andre, hidtil ved Toldsatser mere eller mindre utilgængelige Lande, ikke er et nyt Marked i samme Forstand som et hidtil for Europæere utilgængeligt oversøisk Marked, der aabnes for et enkelt privilegeret Lands Handlende, ikke et hidtil uoptaget Marked, der ligger og venter paa en Forsyning med

Varer, som hidtil have maattet savnes, men at hint Marked tværtimod i Øjeblikket allerede er betjent og tildels fuldt optaget, og altsaa for saa vidt maa erobres fra de nuværende Indhavere deraf. Gør man sig imidlertid først dette klart, saa ligger den Indvendning nær: men saa er det jo kun en Bytten Gaarde, der tilbydes; de norske og svenske Producenter, som fortrænges af danske, ville til Gengæld fortrænge andre danske Producenter fra deres hidtidige Marked i Hjemlandet — og omvendt. Resultatet vil da blot blive en Fordel for nogle danske Producenter paa nogle andre danske Producenters Bekostning, og lige saa omvendt i de andre Lande. Overfor denne tilsyneladende saa nær liggende Indvendning maa da følgende bemærkes.

For det første er hverken det danske, svenske eller norske Marked fuldt beslaglagt af indenlandske Producenter, men en ikke saa ganske lille Del er optaget af og forsynes ved Tilførsler fra udenlandske Eksportører, som netop paa Grund af den gennemførte Arbejdsdeling og Specialisering af Produktionen, som deres Hjemlands større Marked muliggør, kan optage Konkurrencen med de indenlandske Producenter, trods beskyttende Toldsatser. Ophæves disse da for danske — henholdsvis norske eller svenske — Producenter, vil der bydes dem en Mulighed for at fortrænge det øvrige Udland og altsaa for dem alle tre til at erobre sig et hidtil af andre Udlændinge optaget Marked, uden at svenske, norske eller danske Producenter i nogen Maade lider derunder.

Men dernæst maa det bemærkes, at der ganske vist ogsaa vil finde en »Bytten Gaarde« Sted, saa at en Del af det hidtil af Danske betjente danske Marked

tilfalder svenske og norske Producenter samtidig med, at danske Producenter skaffe sig Afsætning i Sverige og Norge. Men denne Omfordeling af Afsætningen bestaar ingenlunde blot i en Omfordeling af Kunderne, som tilsidst lader enhver beholde det samme Antal som hidtil, og den bestaar heller ikke blot deri, at nogle danske Fabrikanter faa en større Afsætning, medens andre til Gengæld miste en Del af deres. Den vil derimod have sin naturlige Grund deri, at danske, norske og svenske Fabrikanter ved at gaa over til en Specialisering af den fælles, hidtil for hver især ret brogede Virksomhed, fordele selve denne imellem sig saaledes, at den bliver mere fordelagtig for hver af dem. Og dette vil blive Tilfældet, selv om virkelig ingen af dem faar flere Kunder end før, fordi det samme Kundetal nu modtager et Produkt, hvis Fremstilling koster hver af dem mindre end før. Skandinaviske Maskinfabriker t. Eks., der nu hver for sig maa tilvirke alle Slags baade industrielle og Landbrugs-Maskiner, fordi enhvers Omraade er for lille til en enkelt af disse Fabrikationer, og derfor hver især kun er forholdsvis lidet produktive og arbejder dyrt, ville da kunne dele selve Virksomheden saaledes imellem sig, at hver i sin Specialitet bliver langt mere produktiv og producerer væsentlig billigere end før. Og netop herigennem aabner sig da ogsaa en Mulighed for en Udvidelse af Kundekredsen, fordi det billigere Produkt nu kommer indenfor Rækkevidden af Kredse, der tidligere maatte undvære det. Det er derfor ikke blot Producenterne, for hvem denne Ordning bliver mere fordelagtig; men idet hver af dem med samme Kapital og Arbejdskraft kan producere mere end før, frem-

kommer der — til Bedste for Konsumenterne — en større og rigere Produktion end før, som atter virker ud i videre Kredse og kan bringe Liv og Opsving i alle tre Landes samlede økonomiske Virksomhed.

Hermed skal det ingeniunde være paastaet, at en saadan Omdannelse paa flere eller færre Punkter af den bestaaende Produktion ikke vil kunne gribe forstyrrende ind i adskillige af de nuværende Bedrifter og paaføre dem Tab. Det maa tværtimod indrømmes, at der vil være forskellige Producenter, som ville være for utilbøjelige til Forandring eller for kapitalsvage til at kunne gennemføre en saadan, til at de kunne faa Gavn af de nye Chancer, som aabnes dem, og derfor snarest ville have Tab af dem. For saadanne danske Fabrikanter, der kun kunne hævde sig overfor svenske og norske Konkurrenter i Læ af beskyttende Toldmure, vil disses Bortfalden selvfølgelig blive en Kalamitet, naar de ikke paa deres Side forstaa eller formaa at udnytte de Fordele, som den nye Situation byder dem, — og der vil endelig ogsaa være dem, hvem denne paa Grund af deres Produktions Art og Beskaffenhed ingen Fordele byder. Det vilde være taabeligt at ville nægte, at der i hvert af Landene vil findes adskillige, for hvem en skandinavisk Toldforening kun vilde skabe Vanskeligheder og økonomiske Tab. Men ganske det samme er jo Tilfældet hver Dag ogsaa under de bestaaende Forhold. Hver Gang en ny Fabrik, et nyt Handelsfirma startes af unge, dygtige Mænd, udrustede med en personlig Uddannelse, som mange af de ældre savne, og med en Kapital, som ikke staar til disses Raadighed, hver Gang en ny Fabrik opføres med Nutidens bedste Maskiner og Materiel, — saa rummer dette en

Fare for de ældre Bedrifter og vil efter Omstændighederne kunne paaføre ikke faa af dem Tab. At det samme vil kunne blive Tilfældet som Følge af en skandinavisk Toldforening, bør derfor ikke afholde os fra at arbejde for den. Man kan nu engang ikke lave en Omelet uden at slaa Æg i Stykker, — men derfor bestemmer man sig ikke til at give Afkald paa Omeletten. Vil man have en Tilstand, hvor alt og alle er skærmet imod nye Anlægs og nye Loves og nye Omsetningsforholds forstyrrende Indflydelse og deraf mulig resulterende Tab, — ja, saa maa man vende tilbage til de sluttede Laug, til deres stillestaaende og stagnerende Produktion og Samfundets dermed følgende fattige og tarvelige Kaar.

Men det er overhovedet en stor Fejl at betragte det økonomiske Samfund blot som noget bestaaende, noget givet, hvori der let kan bringes Forstyrrelse ved noget nyt; thi dets Væsen er netop en stadig Forandring, Udvidelse og Omdannelse. Hvert Aar ophører et Antal Virksomheder ved Indehavernes Død, hvert Aar startes et Antal nye Bedrifter, — men selv bortset herfra stræber en heldig, energisk ledet Bedrift stadig imod en Udvidelse eller afløser gamle Maskiner med nye, medens helt nye Foretagender dukke frem og bryde sig en Bane. Ifølge Norges officielle Statistik — til hvilken vi paa det Punkt ikke have noget tilsvarende — er Antallet af Fabriker i Løbet af kun 4 Aar (fra 1899 til 1902) vokset fra 3074 til 3433, altsaa med 359 eller med henved 12 pCt., og deres mekaniske Bevægkraft fra ca. 177,600 til ca. 233,300 Hestekræfter, altsaa med ca. 55,700 H. K. eller med over 30 pCt. Det er netop for disse nye Foretagender, at det vil have den

største Betydning, at de kunne indrette sig paa et indtil fire Gange saa stort Hjemmemarked og planlægge deres Virksomhed derefter; det er igennem dem, at Afpasningen af Virksomheden efter dette større Marked og dermed Industriens Specialisering foregaar, hvorved der for hele det konsumerende Samfund vil vindes ikke ringe Fordele samtidig med, at der kommer nyt og friskt Liv ind i hele dets økonomiske Virken.

Overhovedet maa man have aabent Øje for, at Vanskelighederne og Ulemperne ved en Udvidelse af Toldterritoriet knytter sig til en Overgangstid, der ganske vist kan blive tung og trykkende for adskillige, hvorimod Fordelene derved knytte sig til den blivende Tilstand, som indtræder efter en kortere eller længere Overgangsperiode. Men selv denne staar i Almindelighed nok saa skræmmende for Forhaands-Forestillingen, som den viser sig i det virkelige Liv. De Eksempler paa en Forandring af Toldterritoriet, som ere foregaaede i nyere Tid, synes at godtgøre dette. Jeg skal ikke særlig dvæle ved den tyske Zollverein og Oprettelsen af den schweiziske Toldunion, der begge saa ubestrideligt har virket til Gavn for den økonomiske Udvikling i begge Lande; men der er Grund til at minde om, at Elsass-Lothringen før 1870 ansaa det for absolut nødvendigt at have en Toldmur imod Tyskland for at skærmes imod dets Konkurrence; men dennes Bortfalden ved dets Indlemmelse i Tyskland vides ikke at have virket svækkende eller ødelæggende paa Elsass-Lothringens Industri. Og jeg vil minde om den Forandring, som i vort eget Land fandt Sted i 1850—53 ved Toldterritoriets Udvidelse først til Slesvig, dernæst ogsaa til Holsten; den følgende

Tid viste, at Danmarks Industri ikke havde taget Skade derved.

Og her møder os da endnu en Betragtning af stor Betydning. Hvilken Mening man end har om Beskyttelsespolitiken og dens Virkninger for Samfundet, ville alle let blive enige om, at den i hvert Fald forudsætter et producerende Samfund af ikke altfor ringe Omfang, saafremt den ikke skal tilintetgøre al Konkurrence og dermed Initiativ og Sporen til Fremskridt. Enhver vilde finde en særlig Toldmur omkring Bornholm eller Lolland-Falster simpelt hen latterlig og meningsløs, og enhver vil kunne indse, at, dersom vi i Øjeblikket havde saadanne særlige Toldmure om hver af vore Øer eller dog om Øerne og om Jylland hver for sig, saa vilde det være et uhyre Fremskridt at faa disse Toldmure hævede og Landet samlet til ét Toldterritorium. Men noget ganske lignende gælder med Hensyn til Fjernelsen af Toldmurene imellem de tre nordiske Lande. Det er ubestrideligt en mislig Side ved Beskyttelsessystemets Anvendelse paa et lille Land som Danmark, at Konkurrencen paa ikke faa Omraader bliver altfor begrænset, ja, at Beskyttelsen paa adskillige næsten bliver Monopol-skabende. Denne mislige Side formindskes i høj Grad, ja falder tildels helt bort ved Toldterritoriets Udvidelse. De, der nu finde Betænkeligheder ved det bestaaende danske Beskyttelsessystem, ville have langt mindre Grund til saadanne overfor et fælles skandinavisk Beskyttelsessystem, der dog giver Plads for en i det hele tilstrækkelig Konkurrence indenfor selve Toldomraadet, medens den paa den anden Side næppe paa noget Punkt tør befrygtes at blive overvældende.

Thi ogsaa dette er selvfølgelig et Moment, der maa tages i Betragtning: Toldmurens Bortfalden imellem Lande, af hvilke det ene er det andet afgjort overlegent i Udvikling og økonomisk Virkekraft, vil kunne rumme betydelige Farer for det svagere Land, der er udsat for kun at blive det udvidede Marked for den mægtigere Nabo uden selv at kunne vinde sig et Marked i dette. Men i al Almindelighed tør det vistnok siges, at de tre nordiske Lande ere hinanden temmelig jævnbyrdige paa det økonomiske Omraade; og for saa vidt hvert af dem kan have sine særlige Fortrin paa visse Omraader, supplere de netop for en væsentlig Del hinanden, saa at hver af dem vil have Fordel af den lettere Forbindelse med de to andre.

Ganske vist erkendes dette ikke fra alle Sider, men der høres Stemmer, som ikke ville indrømme de tre Landes Producenter Jævnbyrdighed, men paastaa, at der paa forskellige Omraader kan befrygtes en overvældende Konkurrence fra den ene eller den anden Side. Navnlig synes det norske og svenske Landbrug at frygte det danske Landbrugs Konkurrence ved fuld gensidig Toldfrihed for Landbrugsprodukter*), medens omvendt enkelte Brancher af vor Storindustri, navnlig vel Tekstilindustrien, frygte Virkningerne af Konkurrencen med den svenske Industri. Disse Bekymringer have naturligvis deres Berettigelse; men Spørgsmaalet er netop, om de ere vel grundede. Den nydannede nordiske Forening har ikke sat sig til Opgave at ud-

*) Jfr. J. Smitt: En nordisk Toldunion (i nærvær. Bind S. 113—42) og Nationalökonomiska Föreningens Förhandlingar 1903 S. 124—30.

arbejde og fremsætte Forslag til en Toldforening, men derimod dels selv at undersøge, dels og fornemmelig at søge at formaa de tre Landes Regeringer til at lade undersøge, hvorvidt Forskellighederne i deres økonomiske Virken og i de Forhold, hvoraf denne betinges, ere saa store, at den i sig selv saa ønskelige Toldforening maa opgives eller om den dog ikke i alt Fald paa nogle Omraader kunde gennemføres.

Fra alle Sider synes man enig om, at en egentlig Toldunion, d. v. s. en fælles, ensartet Toldlovgivning udadtil med fri Vareudveksling indadtil, i alt Fald for Tiden og vistnok for en længere Tid ikke lader sig gennemføre, fordi de tre Landes Toldpolitik nu hviler paa saa forskellige Principer, at en Fællestarif maa anses for uigennemførlig. Hvert af Landene vil desuden forbeholde sig Frihed til at afpasse sine Toldsatser efter Landets finansielle Behov og kunne forandre dem, eftersom den finansielle Status kræver det. Men dette forhindrer ingenlunde, at der kunde tilvejebringes en partiel Toldforening, som gav fornøden Frihed til en saadan Ordning. Thi som den nuværende danske Finansminister paa Mødet i 1888 stærkt gjorde gældende: »de fleste af de store Kasseartikler i alle tre Lande falder under to Kategorier, dels saadanne Indførselsartikler, som ogsaa under en Toldforening fremdeles vilde blive indførte fra Udlandet, navnlig oversøiske Varer: Sukker, Kaffe, The, Tobak, Kryderier, Ris, Sago, Petroleum samt ved Siden heraf spirituøse Drikkevarer, — dels de store Produktionsafgifter, Afgifterne paa Brændevin, paa Øl (eller Malt) og paa Roesukker, hvilke Afgifter i denne Sammenhæng maa behandles ganske under et med Indførselstolden ... Nu er det

klart, at der ikke vilde være noget til Hinder for, at alle de her nævnte Kasseartikler, tilsammen en halv Snes Stykker, ogsaa under en Toldforening holdtes udenfor Fællesskabet, saaledes at hvert Land for deres Vedkommende beholdt sine egne Afgifter og selv tog hele Indtægten deraf«. At dette lader sig gøre, fremgaar tilstrækkeligt deraf, at netop saaledes var Forholdet under den tidligere bestaaende svensk-norske Mellemrigslov, der udtrykkelig undtog de vigtigste af de ovennævnte Artikler fra den frie gensidige Indførsel. Og naar den nys nævnte Taler yderligere tilføjede: »I og for sig vilde det jo ikke være uforeneligt med en Toldforenings Væsen, om man foruden de rent finansielle Artikler ogsaa holdt andre bestemte Arter af Varer udenfor Fællesskabet, saafremt man med Hensyn til saadanne Varer mente foreløbig ikke at burde udsætte dem for de andre Landes Konkurrence«, — saa var det jo ligeledes netop det, som skete ved de i 1887 og 1890 stedfindende Revisioner af Mellemrigsloven.

Det er nu 16 Aar, siden det nordiske nationaløkonomiske Møde i København, der talte mange praktiske Mænd, baade Handlende og Industridrivende o. a. i sin Midte, enstemmig vedtog følgende Resolution: »I den Erkendelse, at saa vel den nuværende almindelige økonomiske Tilstand som særligt de nordiske Landes egne Produktionsforhold gøre en handelspolitisk Tilnærmelse imellem dem ønskelig, opfordrer Mødet de nordiske Rigers Regeringer til at nedsætte en fælles Kommission til at undersøge de herhen hørende Forhold«. Nu have atter et betydeligt Antal af praktiske Mænd i alle tre Lande i Forening med teoretiske Nationaløkonomer sluttet sig sammen

for at føre denne for Nordens Fremtid saa vigtige Sag videre, idet den af dem dannede »Nordiske Forening til økonomisk Samarbejde« har sat sig den dobbelte Opgave: ved indgaaende Undersøgelser at arbejde for en alsidig Udredning af Tanken om en mere eller mindre udstrakt Toldforbindelse til Styrkelse af de tre Nationers Stilling indbyrdes og udad — og at udbrede Forstaaelsen af dens Betydning i videst mulige Omfang. Og vi opfordrer enhver, som med os ønsker at bidrage hver især, hvad der staar i hans Magt for at styrke og fremme de nordiske Landes økonomiske Udvikling og at hævde dem en selvstændig økonomisk Virken under den nuværende, for de smaa Staters Uafhængighed, ja endog for deres fortsatte Bestaaen saa ugunstige, ja faretruende Verdenskonjunkturer, til at støtte os i dette Arbejde ved at indmelde sig som Medlem i Foreningen*) og dermed baade yde os en moralsk Støtte, som vi ville sætte megen Pris paa, og den fornødne pekuniære Hjælp til at udføre det betydelige Arbejde, som maa gøres for at bringe Sagen fremad. Thi hertil haves ingen andre Ressourcer end de aarlige Bidrag fra Foreningens Medlemmer; det herved bestemte Beløb sætter altsaa en Grænse for Omfanget af det Arbejde, som vil kunne blive udført.

*) Den danske Bestyrelse bestaar af følgende Medlemmer: Folketingsmand Pastor Bjerre, Grosserer V. Høffding, Overretssagfører Just-Lund, Højskoleforstander Dr. Jens Nørregaard, Direktør C. A. Olesen, Landstingsmand, Kancelliraad Pagh, Professor Dr. jur. Will. Scharling. Sidstnævnte er Bestyrelsens Formand; dens Sekretær er Overretssagfører Just-Lund (Skindergade 28, Kbhvn., K.), til hvem Indmeldelse af nye Medlemmer bedes sendt. Det aarlige Medlemskontingent er 10 Kr.
